

Wawrzyniec Michalczyk

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

**ZALEŻNOŚĆ POMIĘDZY POZIOMEM KURSU ZŁOTÓWKI
A OBROTAMI TOWAROWYMI
W POLSKIM HANDLU ZAGRANICZNYM
– ANALIZA DANYCH EMPIRYCZNYCH**

1. Wstęp

Jak wiadomo, na rozmiary polskiego handlu zagranicznego wpływa wiele czynników. Za najważniejsze z nich uznaje się: postępującą liberalizację wymiany zagranicznej (zwłaszcza związaną z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej), zmiany cen surowców (zarówno krajowych, jak i importowanych), stopę inflacji czy poziom kursu złotówki względem innych walut. Inne czynniki to np. zmiany cen towarów na rynku światowym, poziom stóp procentowych, kierunki prowadzonej polityki gospodarczej (fiskalnej, monetarnej, handlowej), tempo wzrostu gospodarczego, elastyczność popytu i podaży, wydajność pracy, inwestycje zagraniczne czy poziom bezrobocia.

Zmiany kursu walutowego, jako czynnik bezpośrednio determinujący opłacalność eksportu i importu, wpływają często w istotny sposób na decyzje podmiotów dokonujących obrotu towarowego z zagranicą. W warunkach obniżającego się kursu waluty krajowej można często zaobserwować wzrost cen towarów importowanych (szczególnie wrażliwa wydaje się cena ropy naftowej i pośrednio benzyny) i w konsekwencji spadek ich sprzedaży. Umacnianie się złotówki z kolei skutkuje zazwyczaj pojawianiem się żądań eksporterów o działania ze strony państwa ukierunkowane na obniżenie kursu waluty krajowej, co ma zapewnić im utrzymanie poziomu konkurencyjności i wartości wpływów z wymiany zagranicznej. Manipulację nominalnym kursem walutowym część teoretyków i praktyków uznaje

jednak za rozwiązanie krótkoterminowe, które nie wywołuje w długim okresie większych skutków dla sfery realnej gospodarki.

Można zatem postawić zasadnicze pytanie: czy rzeczywiście wzrost kursu złotówki przyczynia się do zmniejszenia polskiego eksportu i pobudzenia importu? Czy z kolei osłabienie naszego pieniądza powoduje przyrost eksportu i zahamowanie importu?

W niniejszym artykule przedstawiono pokrótce wyniki prostej analizy empirycznej wpływu kursu euro względem złotówki na rozmiary polskiego handlu zagranicznego towarami.

2. Metoda badań

Literatura przedmiotu¹ wskazuje na podstawową, zwrotną zależność między poziomem kursu walutowego a rozmiarami eksportu i importu (przy założeniu, że handel zagraniczny jest rozliczany przede wszystkim w walutach obcych):

- wzrost kursów walut obcych względem waluty krajowej prowadzi do zwiększenia wpływów za eksport w przeliczeniu na walutę krajową oraz do zwiększenia kosztów importu, a w konsekwencji do nacisków na zwiększanie aktywności eksportowej i zmniejszanie aktywności importowej podmiotów w danym kraju,
- zwiększanie eksportu i zmniejszanie importu prowadzi do zwiększenia strumienia dewiz napływających do kraju i zmniejszenia strumienia dewiz wypływających z kraju i w związku z tym do spadku kursów walut obcych względem waluty krajowej,
- spadek kursów prowadzi z kolei do obniżenia kosztów importu oraz do obniżenia konkurencyjności eksportu i w konsekwencji do wzrostu importu i zahamowania eksportu,
- zwiększony import i zmniejszony eksport skutkują zmniejszeniem ilości dewiz w kraju i zarazem wzrostem ich kursów.

Zatem przy założeniu *ceteris paribus* zależność kurs–eksport jest dodatnia, a kurs–import – ujemna. W praktyce jednak te relacje nie zawsze występują.

Aby zbadać współzależność między poziomem kursu walutowego a obrotami towarowymi w polskim handlu zagranicznym, posłużono się następującą techniką badania:

¹ Por. np.: K. Zabielski, *Finanse międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002; B. Bernaś i in., *Finanse międzynarodowe*, WSZiF, Wrocław 1999; P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 1999; Z. Fedorowicz, *Międzynarodowe stosunki finansowe*, PWSBiA, Warszawa 1996; J. Głuchowski, *Międzynarodowe stosunki finansowe*, PWE, Warszawa 1997; S. Miklaszewski i in., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze u progu XXI wieku*, Difin, Warszawa 2003.

1. Przyjęto wstępne hipotezy (wynikające z uwarunkowań teoretycznych), że zależność między kursem EUR/PLN a wielkością eksportu jest dodatnia oraz że zależność kurs–import jest ujemna.

2. Zebrano dane źródłowe o miesięcznych wartościach eksportu i importu towarów wyrażonych w EUR w okresie styczeń 2000 r. – marzec 2005 r. (dane pochodzą z Narodowego Banku Polskiego).

3. Zebrano dane źródłowe o średnich miesięcznych kursach EUR względem złotówki (dane pochodzą również z NBP).

4. Obliczono współczynniki korelacji między wartościami eksportu i importu a kursem EUR oraz parametry linii regresji.

5. Przeprowadzono analizę zmian eksportu i importu na tle wahań kursu walutowego oraz analizę przyczyn kształtowania się wartości współczynników korelacji i regresji.

Ze względu na znaczny udział euro w dokonywaniu płatności w handlu zagranicznym (na poziomie ok. 50-60%) kurs EUR/PLN wydaje się jedną z ważniejszych determinant polskich obrotów handlowych. Dlatego też wzięto pod uwagę właśnie ten kurs, zamiast np. kursu złotówki względem dolara czy innych walut.

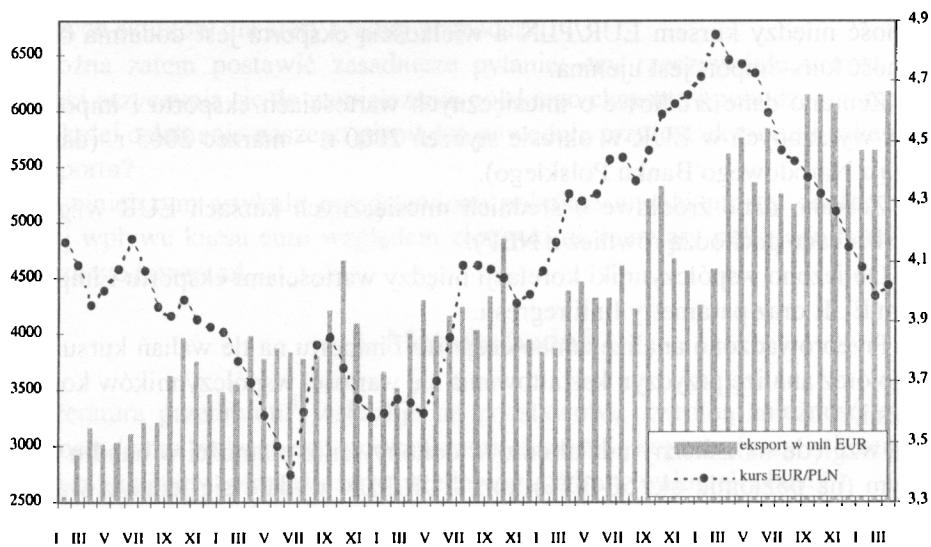
Przy analizie zwrócono uwagę na występowanie okresu szybkiego wzrostu obrotów w handlu zagranicznym od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (tj. od maja 2004 r.), który mógłby zafałszować obraz zależności obrotów od poziomu kursu walutowego. Z uwagi jednak na niewielki wpływ uwzględnienia danych za okres maj 2004 r. – marzec 2005 r. na współczynniki korelacji (zmiana o ok. 0,01-0,03) zdecydowano się poddać analizie całość szeregów czasowych.

Warto także pamiętać, że bardzo często reakcja eksporterów i importerów na zmiany kursu jest opóźniona; zmiana relacji EUR/PLN w danym miesiącu może wywoływać skutki nawet kilka miesięcy później.

Rysunki 1 i 2 zawierają dane dotyczące eksportu i importu towarów na tle zmian kursu EUR/PLN. Prezentację graficzną otrzymanych wyników zawierają rysunki 3 i 4. Przedstawiono wykresy punktowe oraz linie regresji dla eksportu i importu.

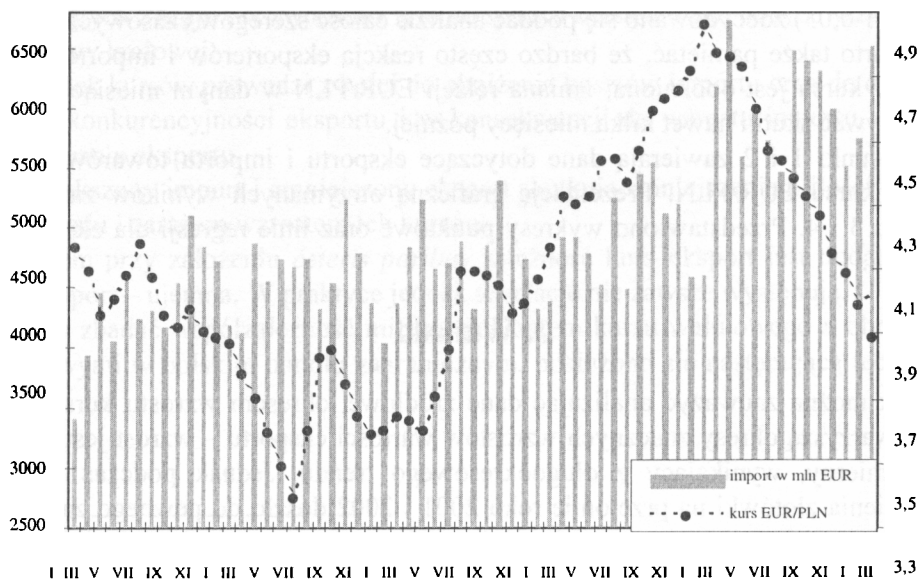
3. Wnioski

Jak można zauważyć analizując dane źródłowe, okresom wzrostu kursu euro nie towarzyszą okresy znacznych wzrostów wartości eksportu – wzrost jest raczej równomierny, wynikający z długookresowego trendu. Jednak podczas okresu umocnienia złotówki na przełomie roku 2001 i 2002 doszło do pewnego zahamowania eksportu. Odmienna sytuacja miała miejsce po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, kiedy to tendencji spadkowej w kursie EUR/PLN towarzyszył – wynikający z innych przyczyn – okres wysokiej wartości eksportu. Podobne zjawisko zresztą występowało kilka lat wcześniej – w 2000 r. i w pierwszej połowie 2001 r. (kurs euro spadał, a eksport rósł).

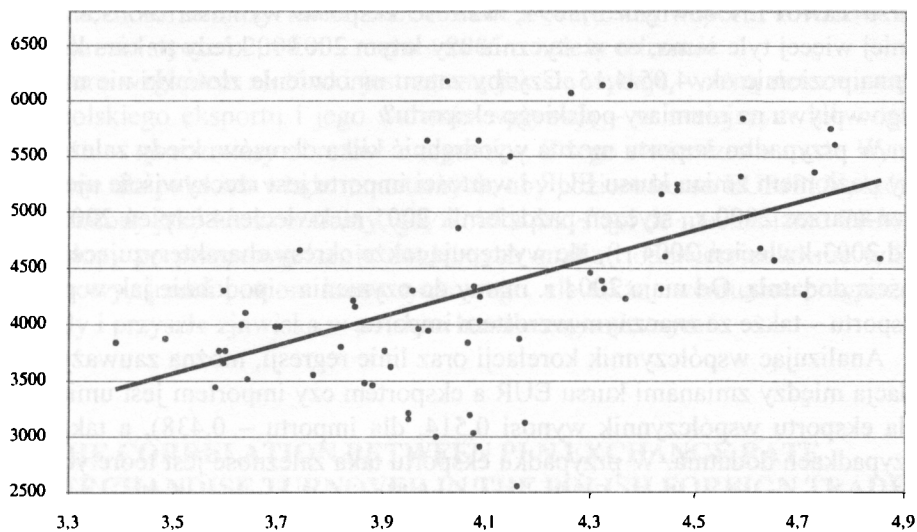
Rys. 1. Polski eksport towarów na tle kursu EUR/PLN w okresie styczeń 2000 r. – marzec 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Banku Polskiego.

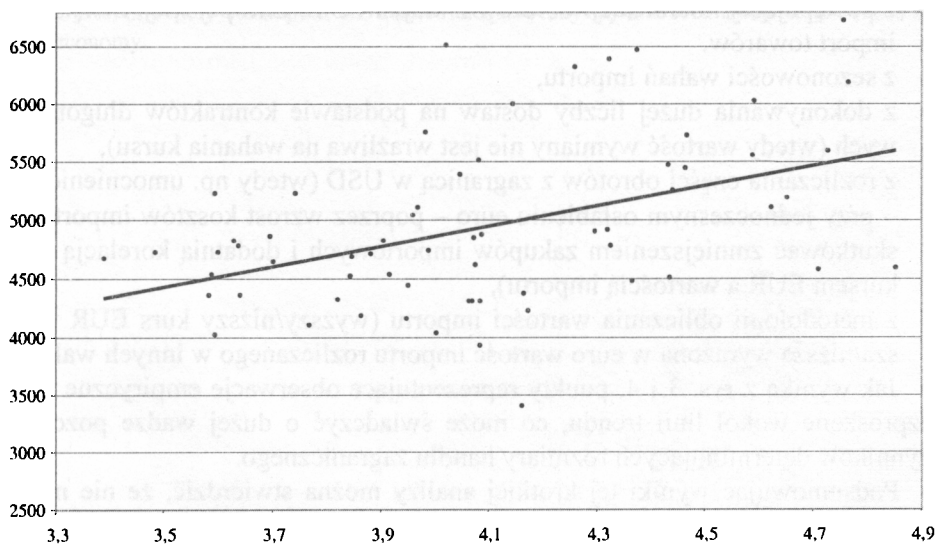
Rys. 2. Polski import towarów na tle kursu EUR/PLN w okresie styczeń 2000 r. – marzec 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Banku Polskiego.

Rys. 3. Wykres punktowy oraz linia regresji dla zależności: kurs EUR/PLN a eksport

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Banku Polskiego

Rys. 4. Wykres punktowy oraz linia regresji dla zależności: kurs EUR/PLN a import

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Banku Polskiego.

Warto także zwrócić uwagę na wartość eksportu w okresie najniższego kursu euro w badanym okresie, tj. w czerwcu 2001 r. Wtedy to, przy średnim poziomie kursu EUR/PLN równym 3,3894, wartość eksportu wyniosła ok. 3,8 mld euro mniej więcej tyle samo, co w styczniu czy lutym 2003 r., kiedy to kurs kształtował się na poziomie ok. 4,05-4,15. Czyżby zatem umocnienie złotówki nie miało istotnego wpływu na rozmiary polskiego eksportu?

W przypadku importu można wyodrębnić kilka okresów, kiedy zależność między poziomem zmian kursu EUR i wartości importu jest rzeczywiście ujemna (styczeń-marzec 2000 r., styczeń-październik 2001 r., kwiecień-sierpień 2003 r., listopad 2003-kwiecień 2004 r.), ale występują także okresy charakteryzujące się zależnością dodatnią. Od maja 2004 r. mamy do czynienia – podobnie jak w przypadku eksportu – także ze znacznym wzrostem importu.

Analizując współczynnik korelacji oraz linie regresji, można zauważyć, że korelacja między zmianami kursu EUR a eksportem czy importem jest umiarkowana (dla eksportu współczynnik wynosi 0,514, dla importu – 0,438), a także w obu przypadkach dodatnia. W przypadku eksportu taka zależność jest teoretycznie uzasadniona – wyższy kurs EUR, czyli osłabienie złotówki, skutkuje większymi wpływami w przeliczeniu na walutę krajową i polepszeniem konkurencyjności towarów krajowych na rynkach zagranicznych. Jednak w przypadku importu przyczyny jego ogólnego wzrostu w miarę wzrostu kursu EUR nie są już takie oczywiste. Zjawisko to może wynikać:

- ze zwiększania zapotrzebowania na import w miarę wzrostu eksportu wyrobów opartych na surowcach z zagranicy (dotyczy to zwłaszcza ropy naftowej),
- z postępującej liberalizacji obrotów z krajami Unii Europejskiej, zwiększającej import towarów,
- z sezonowości wahań importu,
- z dokonywania dużej liczby dostaw na podstawie kontraktów długoterminowych (wtedy wartość wymiany nie jest wrażliwa na wahania kursu),
- z rozliczania części obrotów z zagranicą w USD (wtedy np. umocnienie dolara – przy jednoczesnym osłabieniu euro – poprzez wzrost kosztów importu może skutkować zmniejszeniem zakupów importowych i dodatnią korelacją między kursem EUR a wartością importu),
- z metodologii obliczania wartości importu (wyższy/nniższy kurs EUR to wyższa/nniższa wyrażona w euro wartość importu rozliczanego w innych walutach).

Jak wynika z rys. 3 i 4, punkty reprezentujące obserwacje empiryczne są dość rozproszone wokół linii trendu, co może świadczyć o dużej wadze pozostałych czynników determinujących rozmiary handlu zagranicznego.

Podsumowując wyniki tej krótkiej analizy można stwierdzić, że nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy, iż w miarę wzrostu kursu euro względem złotówki eksport towarów się zwiększa, natomiast wraz ze wzrostem kursu złotówki – maleje. Zależność ta, chociaż niezbyt silna, występuje pomimo relatywnie niskich cen polskich produktów w porównaniu z cenami rodzimych wyrobów na rynkach

głównych polskich partnerów handlowych. Siła zależności jest jednak zbyt mała, aby tę hipotezę w sposób jednoznaczny uznać za prawdziwą. Natomiast hipotezę o ujemnej zależności między kursem EUR/PLN a wartością importu towarów do Polski w okresie styczeń 2000 r. – marzec 2005 r. należy odrzucić.

Kurs euro względem złotówki jest zatem, jak się wydaje, ważną determinantą wartości polskiego eksportu i jego wahania wpływają – w mniejszym lub większym stopniu – na rozmiary obrotów z zagranicą. Z tego stwierdzenia może wynikać zalecenie dla polskich władz monetarnych, aby poziom kursu EUR/PLN, który zostanie ustalony jako kurs centralny, gdy Polska przystąpi do mechanizmu ERM2, został ustalony po przeprowadzeniu dogłębnych analiz i odzwierciedlał nie tylko dotychczasowy, średni poziom kursu rynkowego, ale także ewentualne prognozowane trendy i przyszłe zjawiska w polskim handlu zagranicznym.

THE CORRELATION BETWEEN PLN EXCHANGE RATE AND MERCHANDISE TURNOVER IN THE POLISH FOREIGN TRADE – EMPIRICAL DATA ANALYSIS

Summary

To analyze the correlation between exchange rate and foreign trade of Poland, the author used the simple statistical method and the data published by the Polish National Bank. The main conclusion is that although in theory there is a fundamental connection between the changes in exchange rate and the level of export and import, one cannot unequivocally say that such a connection exists in the Polish economy.